

KOMMENTAR TIL TONE FREDRIKSEN YDSE: MUSEUM, ARKIV OG SAMFUNN. KUNNSKAPSBEHOV OG UTFORDRINGER

Av Olav Aaraas

La meg innledningsvis få rose Norsk Kulturråd, ABM-utvikling og Riksantikvaren for dette initiativet. I den tiden jeg har arbeidet i museumsvesenet har museene kontinuerlig diskutert sin berettigelse og sin samfunnsrolle. Det er nødvendig, og denne utredningen gir et godt grunnlag for å fortsette diskusjonen. Den stiller relevante spørsmål, dessuten er den meget reflektert og velskrevet, et godt stykke arbeid som det er grunn til å rose forfatteren for, ennå mer fordi den er gjennomført med meget korte tidsfrister.

Utredningen bygger i stor grad på skriftlige kilder som museologisk litteratur, rapporter og stortingsmeldinger. Mine kommentarer vil forsøke å utfylle det bildet den gir og bygger i tillegg på erfaringer fra livet på ulike museer rundt i landet og på de faglige diskusjoner vi fører på museene. Jeg har kun fått ti minutter til rådighet og må derfor nødvendigvis bli generell, overordnet og mer unyansert enn jeg ville ønsket. Kanskje vil dette fremme initiativtakernes ønske om å trigge debatten videre. Jeg vil kun konsentrere meg om rapportens behandling av museene.

Som nevnt bygger utredningen mye på skriftlige kilder, for en stor del tidligere analyser og situasjonsbeskrivelser, mange av dem kjent for de fleste i norsk museumsvesen. Jeg opplever en avstand mellom disse dokumentenes virkelighetsbeskrivelser og hverdagen på norske museer. Vi kan nesten tale om to ulike verdener; museene sett fra universiteter og departementskontorer og museene sett innenfra. Vi er også vitne til et underliggende møte mellom to ulike fagtradisjoner, der museenes tradisjonelle kulturhistoriske arbeidsmåter konfronteres med de sosialantropologiske. Slike møter vil ofte kunne være berikende, men de er ikke enkle og uproblematisk, og de kan være vanskelige å balansere.

Museologien er et fremmed land, for å bruke deres egen terminologi. Museologene har andre arenaer enn museene og har i liten grad markert seg i praktisk museumsarbeid. Deres teorier har heller ikke nedfelt seg i konkrete tiltak ved museene. To verdener, to arenaer slik også Roger Erlandsen var inne på i sitt innlegg.

Derfor har også virkelighetsbeskrivelsen lett for å bli haltende. Gjennom utredningen kan man få inntrykk av at museene fortsatt er nasjonalromantiske bastioner, bundet av sin fortid, at museumsfolk er motstandere av forskning ("museenes forskningsresistens") og samtidsdokumentasjon, at de er uskolerte i metode og at det som skjer av tenkning rundt museumsarbeid forgår i helt andre fora. Slik er det ikke. Det foregår en betydelig kunnskapsproduksjon ved norske museer. Mange av dem har høyt kvalifiserte forskere, og Norges Museumsforbund har, ikke minst gjennom arbeidet i Faglig råd, hatt fokus på kompetanseheving av museenes vitenskapelige personale.

Fremstillingen av museene som rene oppbevaringsinstitusjoner for gjenstander blir derfor feil. Allerede på 1970-tallet ble museenes rolle som samfunnsinstitusjoner satt under debatt i NKKM. Man stilte spørsmål ved samlingenes samfunnsrelevans og skiftet fokus fra rene gjenstandsstudier til å sette mennesket i sentrum. Museene har lang tradisjon med å kombinere gjenstandsinnsamling med annen dokumentasjon. Foto, arkivalia, dokumentasjon av handlingsbåren kunnskap og teknikker, intervjuer, film og video... For museene er alt dette

kilder, uten diskusjon av aurabegrepet. Når det fremstilles som om det kritiske synet på museenes samlingspraksis oppsto på 1990-tallet er dette derfor feil. Det hadde eksistert i minst 20 år og hatt stor innvirkning på museenes innsamlingspolitikk. Og det skjedde naturligvis ikke som en følge av politiske vedtak. Her har kommunikasjonen gått begge veier. Da sekretariatet for samtidsdokumentasjon ble opprettet, hadde museene for eksempel selv drevet frem tenkningen gjennom en årrekke, ikke minst innen rammen av Museumsforbundet.

Det er ingen motstand mot samtidsdokumentasjon blant museene i dag. Konservativt enkelt personer finnes i alle leire, men dette arbeidsfeltet er i dag en selvfølge i museenes hverdag. Museumsvokterne sitter *utenfor* museene. Og siden vi nå er i Lillehammer: Da Maihaugen for 12 år siden startet et målrettet arbeid for å bygge opp en samling boliger fra 1900-tallet, en fornyelse av friluftsmuseumsmodellen som nettopp skulle dra samtidsdokumentasjonen ut av bokhyllene, manifestert i systematisk dokumentasjon og gjenstandsinnnsamling og umiddelbart formidlet til publikum, skjedde dette ikke bare på tross av et rasende borgerskap i Lillehammer. Norsk Kulturråd avslø i flere år å støtte prosjektet. Det ble til slutt OL-effekten og Gardermoutbyggingen som måtte redde det. Museumsvokterne sitter utenfor museene.

Vi kan bare frykte hva som vil skje med tilsvarende nybrottsprosjekter i fremtiden, når alle dører til prosjektfinansiering gjennom kulturrådet og kanskje også ABM-utvikling stenges. Dette er noe av det mest dramatiske som skjer i denne tiden, og det vil sette museenes utvikling langt tilbake.

Så litt om forskningen: Museumsforbundet støtter utredningens forslag om å styrke forskningsinnsatsen om og ved museene. Det vil alltid være behov for å analysere museenes roller og oppgaver, fordi disse stadig er i endring med samfunnet rundt seg. Museene er tjent med at det stilles kritiske spørsmål ved deres virksomhet. Derfor vil forskning om museene være nyttig.

Det viktigste, og det som kan ha kraft til å utvikle museene videre som vitenskapelige samfunnsinstitusjoner, er imidlertid forskningen i museene. Det foregår forskning på museene i dag. Bare på Norsk Folkemuseum er det tre doktorgrader på tur. Bildet er imidlertid ujevnt på de andre museene, og skal man kunne løfte forskningsvirksomheten, må det mer ressurser inn. På 1990-tallet ble det i Forskningsrådet øremerket midler til museumsforskning. Resultatet var blant annet Menneske og Bomiljø, der flere museer deltok og som resulterte i tre doktoravhandlinger og fire større monografier, og Plastprosjektet. Øremerking av midler bør ikke bli en permanent ordning, men er nødvendig som ett av flere midlertidige tiltak som ledd i et program for å etablere levedyktige forskningsmiljøer på de viktigste museene. Andre tiltak vil være bevisste kompetansehevingstiltak fra museenes side, bevisst rekruttering av forskere og ikke minst bedre samarbeide med universiteter og høyskoler. Museene har gjort flere forsøk på å etablere slikt samarbeid, men dette er blitt avvist. Som Reidar Bertelsen antyder, kan dette ha sammenheng med belønningssystemene på universitetene etter reformene. Dersom det er et mål å rekruttere kompetente museumsforskere, må det også tilrettelegges studieløp som leder frem til slikt arbeid. Dette har ikke universitetene vært villige til å vurdere.

Til slutt: Norske museer har vært gjennom en omfattende og nødvendig reform de siste årene. Den har også kostet tid og krefter, ikke minst for det vitenskapelige personalet. Nå er det oppstått større, mer drivverdige enheter. De gamle småmuseene var nærmest umulige som forskningsinstitusjoner. Som det har vært sagt: Nå har museumsforskerne plutselig fått

kolleger! Men fremdeles er veien lang frem til profesjonelle, velfungerende institusjoner. Bare ved bevisst å profesjonalisere de nye museene, særlig ved å få dem til å fungere godt økonomisk og administrativt, kan vi gjøre dem til nyttige samfunnsinstitusjoner. Organisering, prioritering og styring er en undervurdert del av forskningsprosessen. Profesjonalisering av museene er definert som en hovedoppgave for Norges Museumsforbund i årene som kommer, og vi har søkt kontakt med ABM-utvikling for å sette fart i dette arbeidet. Det blir spennende år fremover, og vi håper at det initiativet som nå er tatt vil bære frukter. Denne utredningen er i så måte en meget god start.